

ГОЛОВАНЬ М.С.,

кандидат педагогічних наук, доцент
Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”, м. Суми

КРЕДИТНО-МОДУЛЬНО-КОМПЕТЕНТНІСНА СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Обґрунтована концепція професійної підготовки майбутніх фахівців з фінансів і кредиту за кредитно-модульно-компетентнісною системою організації навчання. Ключові слова: компетентнісна модель професійної підготовки, навчальний процес, кредитно-модульна система організації навчання

Обоснованная концепция профессиональной подготовки будущих специалистов по финансам и кредиту в кредитно-модульно-компетентностной системе организации обучения. Ключевые слова: компетентностная модель профессиональной подготовки, учебный процесс, кредитно-модульная система организации обучения.

The grounded conception of professional preparation of future specialists is on finances and credit after the credit and module competent system of organization of teaching. Key words: competence model of professional preparation, educational process, credit-module system of organization of teaching.

Актуальність дослідження. Соціально-економічні зміни в Україні, процеси глобалізації та інтеграції світової спільноти, наміри України щодо входження в Європейський освітній простір зумовили необхідність модернізації системи професійної підготовки майбутніх фахівців.

Передумовою входження України до європейського та світового освітнього простору є запровадження в систему вищої освіти вимог Болонської декларації, спрямованої на формування загальноєвропейської системи вищої освіти із спільними фундаментальними принципами функціонування. Серед таких принципів – використання Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS), яка передбачає модернізацію вітчизняної системи освіти та впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах. Водночас приєднання України до Болонської декларації має бути спрямоване на розвиток

системи освіти і набуття нових якісних ознак, а не втрату кращих традицій, зниження якісних стандартів її якості. У зв'язку з цим пріоритетними стають питання реалізації сучасних підходів до модернізації освітнього процесу в контексті вимог Болонської декларації.

Ступінь розробленості проблеми. У контексті основних положень Болонського процесу в останні роки з'явилися праці, в яких висвітлюються: методологічні аспекти досліджуваної проблеми (І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, В. В. Грубінко, В. С. Журавський, М. З. Згуровський, Ю. К. Рудавський, М. Ф. Степко, В. Д. Шинкарук); проблема модульного навчання, рейтингу та системи залікових одиниць (А. М. Алексюк, В. І. Бондар, П. І. Сікорський, О. М. Спірін, А. В. Фурман, Н. І. Шиян, П. А. Юцявичене); питання організації експерименту з кредитно-модульної системи навчання (Я. Я. Болюбаш, І. В. Мороз, П. І. Сікорський, М. Ф. Степко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, В. Д. Шинкарук), концептуальних положень щодо управління якістю вищої освіти (В. Г. Вікторов, М. В. Дружиніна, А. І. Субетто), проектування педагогічних систем і технологій професійної підготовки фахівців (В. П. Безпалько, В. В. Раєвський, І. Я. Лернер, О. В. Пехота, С. О. Сисоєва).

Аналіз теоретичних робіт вітчизняних та зарубіжних авторів, практичного досвіду реалізації кредитно-модульної системи організації навчання на різних рівнях системи неперервної освіти доводить її інноваційний характер, актуальність та перспективність. У той же час, описовий характер локальної педагогічної практики щодо реалізації кредитно-модульної системи організації навчання породжує протиріччя між накопиченим, але не достатньо систематизованим досвідом і недостатньою розробкою теоретичних основ і методології кредитно-модульної системи організації навчання. Подолання зазначеного протиріччя вимагає переосмислення теоретико-методологічних засад та концептуально-методичних підходів до підготовки сучасного фінансиста, становлення його професійної компетентності в умовах кредитно-модульної системи навчання відповідно до вимог Болонської декларації та сучасних парадигм економічної освіти.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що кредитно-модульна система організації навчання майбутніх фахівців з напрямку підготовки “фінанси і кредит” у вищому навчальному закладі буде ефективною якщо: ґрунтується на компетентнісній моделі професійної підготовки майбутніх фахівців з фінансів і кредиту; здійснюється відповідно до розроблених і обґрунтованих теоретичних та методичних основ, в яких відображено сучасні освітні парадигми й концепції, враховано тенденції, сучасний стан, вітчизняний і зарубіжний досвід професійної підготовки майбутніх фінансистів; спрямована на формування професійної компетентності майбутнього фінансиста (знання, вміння, навички, розвинені особистісні якості, здібності), здатного ефективно виконувати свої професійні обов'язки.

Метою статті є теоретичне обґрунтування концепції професійної підготовки майбутніх фінансистів за кредитно-модульно-компетентнісною системою організації навчання.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап модернізації вищої освіти характеризується зміною його результатно-цільової основи, змісту, структури і технологій навчання. Результатно-цільова основа вищої освіти в останнє десятиліття розглядається в контексті компетентнісного підходу, згідно якого, основною категорією цілей і результатів підготовки фахівців є професійні компетенції випускника вищого навчального закладу.

Тлумачні словники української та російської мови під компетенцією розуміють коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи; коло питань, явищ, в яких дана особа авторитетна, має досвід, знання. Термін “компетенція” використовується також для позначення інтегрованої характеристики якості випускника, є категорією результату освіти у вигляді досвіду чотирьох типів: досвіду пізнавальної діяльності, зафіксованого у формі знань; досвіду здійснення відомих способів діяльності у формі умінь діяти за зразком; досвіду творчої діяльності у формі умінь приймати ефективні рішення в проблемних ситуаціях; досвіду здійснення емоційно-ціннісних ставлень у формі особистісних орієнтацій.

Як результат освіти під компетенцією ми розуміємо деяку відчужену, наперед задана вимогу до підготовки особи (властивості або якості, потенційні здатності особи), наперед задану вимогу щодо знань, умінь, навичок та досвіду діяльності у певній сфері. Компетентність – це володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності. Компетентним можна стати опановуючи певні компетенції і реалізуючи їх у досвіді конкретної діяльності [1].

Професійна компетентність – це інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі професійні знання, уміння, навички, досвід й особистісні якості, які обумовлюють прагнення, здатність і готовність розв’язувати проблеми і завдання у професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи при цьому значущість і особисту відповідальність за результати діяльності. Компетентність є системним поняттям, що має свою структуру, рівні, функції, своєрідні характеристики, властивості. Ієрархічна структура компетенцій випускника ВНЗ напряму підготовки “фінанси і кредит” наведена в роботі [2].

Змістовно професійна компетентність фахівця з фінансів і кредиту представлена структурою загальних (ключових) і професійних компетенцій. Серед ключових компетенцій виділено такі три групи: *загальнонаукові* – здатність здійснювати операції аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення, генерувати ідеї, набувати нові знання; *загальнокультурні* – обізнаність з вітчизняною та світовою культурною спадщиною, загальною картиною світу, дотримання принципів толерантності, плюралізму в умовах мовних, релігійних, культурних відмінностей між людьми, народами, загальна освіченість, здатність вести здоровий спосіб життя, здатність використовувати інформацію з різних джерел, володіння рідною та іноземною мовою тощо; *соціально-особистісні* – розуміння власного місця у системі соціальних інститутів, володіння різними соціальними ролями, планування своєї діяльності з врахуванням існуючих соціальних норм та інтересів різних соціальних груп, вміння

вести дискусію, розв'язувати конфлікти, встановлювати добрі стосунки у групі та колективі, здатність до саморозвитку і самовдосконалення, наполегливість у досягненні мети, здатність до критики і самокритики, здатність організувати свою роботу або роботу в команді, висока виконавська здатність та ін.

Професійні компетенції співвідносяться з вимогами до професійної підготовленості спеціаліста, визначають його здатність ефективно діяти у відповідності з вимогами справи, методично організовано і самостійно розв'язувати задачі і проблеми, а також оцінювати результати своєї діяльності.

Професійні компетенції поділяють на *загальнопрофесійні* у відповідності з видами діяльності і *профільно-професійні*, а для магістратури використовують поняття *професійно-спеціалізовані* компетенції. *Загальнопрофесійні* компетенції окреслюють коло здатностей особистості до теоретичного, методологічного використання теоретичних основ їх професійної діяльності. *Профільно-професійні* компетенції відбивають професійний профіль випускника, ідентифікують його професійну діяльність в конкретній предметній галузі на відповідному кваліфікаційному рівні. *Професійно-спеціалізовані* компетенції відбивають спеціалізацію магістерської освітньої програми.

Компонентна структура професійної компетентності включає п'ять взаємопов'язаних між собою компонентів: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний, емоційно-вольовий. Виділені компоненти існують не ізольовано один від одного, вони тісно взаємопов'язані між собою.

Модульно-компетентнісний підхід у вищій професійній освіті – це концепція організації навчального процесу, в якій метою навчання є сукупність професійних компетенцій випускників, а засобом досягнення мети – модульна побудова змісту та структури професійного навчання [5].

Кредитно-модульно-компетентнісна система організації навчального процесу логічно увібрала в себе три дидактичні поняття – кредиту, модуля та компетенції. При цьому як система кредитів, так і система модульно-компетентнісного підходу до навчання потребують внесення змін в організацію навчального процесу (методів, форм, прийомів, засобів навчання тощо), а також змін у стосунках між студентами, викладачами і вищим навчальним закладом.

Структурно-діяльнісними елементами кредитно-модульно-компетентнісної системи є:

- кредит – одиниця обсягу та вимірювання результатів навчання, досягнутих на певний момент виконання програми навчання, – система змістових модулів, які з урахуванням засвоєння студентами окремих навчальних елементів можуть бути засвоєні за 36 академічних годин навчального часу;
- заліковий кредит – одиниця виміру навчального навантаження необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів;
- змістовий модуль – система навчальних елементів, що поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об'єктові;

- модуль – задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу [4].

Модуль – це завершена одиниця освітньої програми, яка формує одну або кілька професійних компетенцій і супроводжується контролем знань і умінь студентів після завершення вивчення модуля [5].

Після успішного завершення вивчення модуля студенту нараховується певна кількість кредитів (залікових одиниць), які є мірою трудомісткості навчальної роботи студента щодо опанування даного модуля.

Таким чином, навчальна програма – це послідовність модулів, спрямованих на опанування компетенцій, необхідних для присвоєння кваліфікації.

Метою освоєння освітньо-професійної програми є набуття студентами компетенцій, засобом їх формування – модуль як самостійна одиниця освітньо-професійної програми, а системою обліку трудомісткості програми – кредити, які нараховуються студенту за освоєні модулі.

Заліковий кредит кількісно вказує, яка частка від усіх результатів навчання, запланованих в освітньо-професійній програмі, припадає на знання і вміння з опанованого модуля, та передбачає максимальний термін вивчення матеріалу такого модуля. Таким чином, під час визначення залікового кредиту поряд із встановленням різнорівневих результатів навчання слід додатково врахувати обсяг навчального матеріалу, його рівень і значущість, а також нормативний термін вивчення.

Розподіл курсів за рівнями і типами робить кредитно-модульну систему більш прозорою і зрозумілою для використання.

У системі ECTS виділяють п'ять типів модулів, які можуть бути реалізовані в курсах навчання: основні модулі; підтримуючі модулі; організаційні та комунікативні модулі; спеціалізовані модулі; переносні модулі. За рівнями навчальні курси поділено так: курс базового (Basic) рівня (вступ до предмету); курс проміжного (Intermediate) рівня (призначений для поглиблення базових знань); курс просунутого (досконалішого) (Advanced) рівня; спеціалізований курс [5].

У рамках напряму “фінанси і кредит” до виділених типів модулів нами були віднесені такі групи дисциплін: до *основних* модулів віднесені групи предметів, що становлять ядро відповідної науки (наприклад, гроші та кредит, фінанси тощо); *підтримуючі* модулі – це наприклад, математика, інформатика, статистика, економетрія тощо; *організаційні і комунікативні* модулі – українська мова за професійним спрямування, іноземна мова, комунікаційні процеси в навчанні; *спеціалізовані* модулі, тобто необов'язкові, але такі, що розширюють і заглиблюють компетенції у вибраній галузі, факультативні; *переносні* модулі – це модулі, що пов'язують теорію і практику: навчальні та виробничі практики, тренінги, стажування тощо.

Основні і спеціалізовані модулі при цьому розглядаються як блоки, що спрямовані на набуття, розширення і поглиблення знань; підтримуючі – як ті, що розвивають методологічні компетенції; організаційні і комунікаційні – як такі, що спрямовані на самонавчання і самоорганізацію; а переносні – як такі, що забезпечують перенесення

знань на практику. Загальна тенденція побудови модулів така: чим вище рівень, тим більше модулів, що поглиблюють знання і встановлюють зв'язок між теорією і практикою.

Розподіл навантаження за курсами в рамках програми виражається в кредитах (ECTS). На практиці 1 кредит 30 годин навантаження студента, включаючи: аудиторні заняття, самостійну роботу й інші види діяльності [3]. Кредитна рамка це не просто система, яка забезпечує вимірювання та порівняння результатів навчання в контексті різних типів кваліфікацій, програм і середовищ навчання, але й стандартний (прийнятий) інструмент порівняння програм. Кредити обов'язково повинні бути прив'язані до рівнів, в цьому випадку вони забезпечують достовірну інформацію щодо складності і глибини курсу. Зауважимо, що кількість рівнів кредиту має бути обґрунтована з огляду на вітчизняні академічні традиції та враховувати рівні програмних вимог і системи оцінювання в найпоширеніших кредитних системах. Кредити самі по собі визначають лише обсяг навчального навантаження, але в Додатку до диплому наводиться й інші відомості: про вуз, одержаний ступінь, рівень, зміст, якість роботи випускника (у вигляді оцінок) та ін.

Для того, щоб надати системі кредитів реальний статус «валюти» і забезпечити адекватну роботу системи, дуже важливо пов'язати кредити з механізмами забезпечення якості і дати чітке визначення критеріїв оцінки результатів навчання.

Висновки. Професійна підготовка студентів здійснюється в умовах кредитно-модульної системи організації навчання. Модульне подання знань будується на такому змісті навчання, при якому воно структурується в автономні організаційно-дидактичні блоки, що визначають загальноекономічні, функціональні та фахові економічні знання. Зміст і обсяг модулів варіюється в залежності від профільної та рівневої диференціації навчання і дидактичних цілей. Модульна організація навчального процесу є змістовою основою кредитно-накопичувальної системи обліку трудомісткості дисциплін в процесі навчання і сприяє формуванню технології досягнення результатів освіти студентами.

Компетентнісний підхід є основним способом досягнення нової якості професійної освіти фахівців фінансового профілю і виступає методологічною основою кредитно-модульної системи організації навчального процесу, спрямованого на формування особистості студента.

Професійна компетентність динамічна; вона передбачає функціонування, тобто постійну зміну та розвиток; саме у властивостях, зв'язках, функціях та їх взаємодії полягають витoki розвитку професійної компетентності як цілісної системи.

Професійна компетентність фахівця з фінансів і кредиту передбачає її рівневу структуру. В концепції розглянуто рівні професійної компетентності та критерії її сформованості.

Результативність навчального процесу на основі компетентнісного підходу визначається показниками розвитку професійної компетентності і включають показники особистісного розвитку, ціннісної орієнтації, навчальної мотивації,

розумового розвитку і сформованості навчальної діяльності, готовності до професійної діяльності.

Концепція професійної підготовки майбутніх фінансистів за кредитно-модульною-компетентнісною системою організації навчання спрямована на формування особистості економіста-фінансиста і передбачає не лише особливе мотиваційне та цільове орієнтування педагогів, але й новий підхід до інформаційного забезпечення, педагогічного аналізу, планування, організації, контролю та регулювання всієї діяльності.

Висунута концепція передбачає розробку технологічної моделі професійної підготовки в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу, яка відображує цілісний процес розвитку професійної компетентності майбутніх фінансистів у площині предметних полів напряму підготовки “фінанси і кредит” на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавр та магістр.

Призначення концепції професійної підготовки майбутніх фінансистів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання полягає у внесенні змін у цілі, зміст, технології підготовки майбутніх фахівців напряму підготовки “фінанси і кредит” в умовах змін у суспільстві, культурі, освіті.

Література

1. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – с.23-30.
2. Головань М. С. Компетентнісна модель випускника економічного ВНЗ напряму підготовки “фінанси і кредит” / М. С. Головань // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. Збірник наукових праць. Випуск 22-23 – Харків, УІПА, 2009. – с. 39-45.
3. Лист М-ва освіти і науки України від 26 лютого 2010 р. № 1/9-119 [“Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах ”].
4. Наказ М-ва освіти і науки України від 23 січня 2004 р. № 48 [“Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців”].
5. Научные подходы к созданию образовательно-профессиональных программ на модульной основе в сфере гуманитарного образования [Электронный ресурс] / Е. Н. Ковтун, С. Е. Родионова – Режим доступа: <http://www.msu.ru/innovation/nmo/oor.pdf>
6. Tuning Educational Structures in Europe [Електронний ресурс] // Web site of the European Commission. – 2003. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/education/policies/educ/tuning/tuning_en.html